

УДК 631.115.11:637

Д. С. Черненко,
аспірант ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ

РОЛЬ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ У ВИРОБНИЦТВІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

D. S. Chernenko,
postgraduate student 'Institute of Agrarian Economics' National Scientific Centre, Kyiv

THE ROLE OF HOUSEHOLDS IN THE PRODUCTION OF LIVESTOCK PRODUCTS

В статті проаналізовано роль господарств населення у виробництві валової продукції та продукції тваринництва, зокрема. Наголошено на важливості розвитку тваринництва як перспективної галузі сільського господарства, значення якої визначається високим її рівнем у виробництві валової продукції, значним впливом на економіку сільського господарства до рівня забезпечення продовольчої безпеки, так і сприяння розвитку інших галузей економіки. Зроблено висновок щодо неможливості забезпечити високу рентабельність тваринницької галузі особистими селянськими господарствами, в яких сконцентрована значна частка продукції тваринництва, тому виникає необхідність проведення державної політики, спрямованої на підтримку особистих селянських господарств у виробництві продукції тваринництва, що сприятиме розвитку галузі сільського господарства та економіки в цілому.

The article analyzes the role of households in the gross production, and livestock production in particular. The importance of livestock development as a promising sector of agriculture, the value of which is determined by its high level in the production of gross output, a significant impact on the economy of agriculture to ensure food security and promote the development of other sectors of the economy. The conclusion is impossible to ensure high profitability of the livestock industry personal peasant farms, which concentrated a large proportion of animal products, so there is a need for public policies to support private farms in the production of animal products that will contribute to the development of the agricultural sector and the economy as a whole.

Ключові слова: господарства населення, особисті селянські господарства, тваринництво, валова продукція, рентабельність, ефективність.

Keywords: farms, private farms, livestock production, gross output, profitability, efficiency.

Розвиток аграрного сектору економіки є запорукою продовольчої безпеки країни та головною передумовою ефективного функціонування економіки в цілому. Сучасний стан галузі характеризується рядом негативних тенденцій і проблем, які потребують термінового розв'язання. Ситуація загострюється дестабілізуючим впливом явищ глобалізації та нестабільністю вітчизняної економіки. Вже досить тривалий час у сфері аграрного виробництва спостерігається деструктивний вплив саморегульованого ринку, необгрунтованої державної політики, що виражається у низькій (особливо порівняно із зарубіжними країнами) прибутковості й конкурентоспроможності галузі. Крім того, характерними рисами сучасного розвитку АПК є диспаритет цінних відносин, недосконалість бюджетних, податкових, фінансових, зовнішньоекономічних механізмів, зниження рівня життя сільського населення та відтворення трудового потенціалу [1].

Важливість розвитку тваринництва в Україні полягає в тому, що тваринницький комплекс є одним із найбільш важливих структурованих, збалансованих і економічно розвинених, що охоплює сукупність цілих галузей сільськогосподарського виробництва, харчової і переробної промисловості, які займаються виробництвом і переробкою продукції тваринництва.

В умовах побудови ринкової моделі економіки ефективний розвиток агропромислового виробництва визначається діяльністю не лише сільськогосподарських підприємств, а й господарств населення, частка яких у виробництві сільськогосподарської продукції є вагомою.

Метою статті є визначення ролі господарств населення у виробництві продукції сільського господарства та тваринництва, обгрунтування необхідності надання державної підтримки особистим підсобним господарствам.

Дослідженням розвитку АПК та різних форм господарювання займаються такі вчені, як М.І. Кісіль, П.Т. Саблук, М.Я. Дем'яненко, О.М. Шпичак, В.Я. Месель-Веселяк, В. Амбросов, О. Дасій, М.Ф. Кропивко, М.І. Малік, І.В.Свиноус, М.Г.Шульський, В.В.Юрчишин та багатьох інших. Однак, існує низка проблем в цій сфері, які потребують негайного вирішення, зокрема питання державної підтримки діяльності особистих селянських господарств.

Тваринництво є важливою галуззю сільського господарства, що становить понад половину його валової продукції. Значення цієї галузі визначається як високим рівнем у виробництві валової продукції та впливом на економіку сільського господарства до рівня забезпечення важливими продуктами харчування.

Безпосереднім виробництвом сільськогосподарської продукції можуть займатися десять видів господарств населення: особисті селянські господарства, фізичні особи-підприємці, сімейні ферми, сімейні фермерські господарства, родові садиби, індивідуальні господарства з присадибними ділянками, господарства населення, що використовують земельні ділянки для ведення городництва, садівництва, сінокошення та випасання худоби [2].

Останніми роками зростає роль господарств населення у виробництві продукції сільського господарства, про що свідчать дані таблиці 1.

Таблиця 1.
Валова продукція сільського господарства за категоріями господарств (млн. грн.)*

Показники	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	Відхилення 2013 р. до 2010 р. (+;-)
Усі категорії господарств					

Валова продукція – всього	194886,5	233696,3	223254,8	252859,0	57972,5
у тому числі					
продукція рослинництва	124554,1	162436,4	149233,4	175895,2	51341,1
продукція тваринництва	70332,4	71259,9	74021,4	76963,8	6631,4
Сільськогосподарськими підприємствами					
Валова продукція – всього	94089,0	121053,7	113082,3	136590,9	42501,9
у тому числі					
продукція рослинництва	66812,7	92138,4	82130,2	103127,8	36315,1
продукція тваринництва	27276,3	28915,3	30952,1	33463,1	6186,8
Господарства населення					
Валова продукція – всього	100797,5	112642,6	110172,5	116268,1	15470,6
у тому числі					
продукція рослинництва	57741,4	70298,0	67103,2	72767,4	15026
продукція тваринництва	43056,1	42344,6	43069,3	43500,7	444,6

*Джерело: [3].

Так, впродовж 2010–2013 рр. зросли обсяги валової продукції сільського господарства за категоріями господарств з 194886,5 млн грн. до 252 859 млн грн. або в 1,3 раза. Щодо господарств населення, то їх частка в структурі валової продукції сільського господарства становить 45,9 % (в 2013 р.), в тому числі частка господарств населення в продукції тваринництва становить 56,5 % (в 2013 р.).

Аналіз діяльності господарств населення України свідчить про те, що найбільшу частку у виробництві валової продукції тваринництва займають господарства Закарпатської (96,5 % до загального обсягу), Одеської (84,8 %) та Миколаївської (84,5 %) областей. В той же час найнижчою є частка виробництва валової продукції тваринництва в Київській та Черкаській областях з часткою 25,8 % і 21,7 % відповідно (табл. 2).

Таблиця 2.
Частка виробництва валової продукції тваринництва господарствами населення, %*

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Україна	61,2	59,4	58,2	56,5
Закарпатська область	37,0	96,8	96,6	96,5
Одеська область	82,4	85,0	86,0	84,8
Миколаївська область	78,1	78,1	79,1	84,5
Київська область	28,1	27,0	27,4	25,8
Черкаська область	22,3	21,8	22,0	21,7

*Джерело: [3].

Господарства населення своєю господарською діяльністю призводять до відчутного зростання обсягів виробництва в сільському господарстві, зокрема в розвитку тваринництва. Ними в 2013 р. вироблено 948,1 тис. т м'яса (або 39,7% до загального обсягу), 8905,7 тис. т молока (77,5%), 7380,6 млн. шп. яєць (37,6%), 72390 т меду (98,2%) та ін.

Однак, «значна частка продукції тваринництва сконцентрована саме в особистих селянських господарствах, які, в свою чергу, не в змозі забезпечити високу рентабельність тваринницької галузі». Галузь тваринництва, на думку автора, «залишається збитковою, що зумовлено високою собівартістю виробництва й трудомісткістю тваринницької продукції» [1].

Так, із всіх видів продукції тваринництва в Україні, рентабельними залишаються лише молоко (в 2013 р. 13,6%) і яйця (в 2013 р. 47,6%) [3].

Відповідно до Закону України «Про особисте селянське господарство» [5], особисте селянське господарство — здійснює господарську діяльність без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Дана форма господарювання сприяє уповільненню спаду виробництва сільськогосподарської продукції в країні й умов безробіття стримує від різкого спаду рівень життя сільського населення, забезпечує робочими місцями населення в сільській місцевості.

Станом на 01.01.2014 р. в Україні налічується 4241,6 тис. одиниць особистих селянських господарств із загальною площею земельних ділянок 6445,8 тис. га, в тому числі для ведення особистого селянського господарства 2692,0 тис. га. За регіонами найбільша кількість особистих селянських господарств зосереджена у Вінницькій, Львівській, Івано-Франківській та Київській областях із часткою до загальної кількості по Україні 6,8%, 6,7%, 6,1% та 5,5% відповідно.

За чисельністю худоби в особистих селянських господарствах України наявна кількість ВРХ – 2519,7 тис. голів, в тому числі 1624,7 тис. голів корів та 3049 тис. свиней. Найбільша частка поголів'я ВРХ у Вінницькій області 200,5 тис. голів, у Львівській – 197 тис. голів, Івано-Франківській та Хмельницькій відповідно 174 та 170,8 тис. голів [6].

Збільшення обсягів виробництва високоякісної продукції тваринництва до рівня забезпечення потреби населення країни, підвищення ефективності функціонування галузі і формування відповідного експортного потенціалу з метою забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку є основним завданням даної галузі на сучасному етапі.

Для підвищення ефективності ведення тваринництва необхідно вирішити питання реалізаційних цін на екологічно чисту продукцію тваринництва в господарствах населення, запровадивши систему державної підтримки цін і доходів на тваринницьку продукцію.

При цьому важливим є проведення державної політики, направленої на розвиток галузі сільського господарства.

Сільське господарство відрізняється від інших галузей, зокрема, тим, що виробництво його продукції неможливо пришвидшити, як і зробити виробничий цикл менш залежним від внутрішніх, зовнішніх, природних та інших умов, а отже ця галузь гостро потребує державної опіки [4].

Роль держави полягає в здійсненні підтримки виробництва та реалізації найбільш трудомістких, капіталомістких і дефіцитних видів продукції в особистих селянських господарствах, ефективному розвитку сільськогосподарського виробництва та інших видів діяльності на селі та підвищенню зайнятості і добробуту сільського населення, оскільки переважна частка найбільш трудомістких і капіталомістких продуктів харчування в країні виробляється особистими селянськими господарствами з використанням в основному ручної праці.

Державна підтримка галузі тваринництва в 2013 р. здійснювалась за такими напрямками: надання дотацій фізичним особам на утримання та збереження молодняку ВРХ (363,4 млн грн), часткове відшкодування вартості реконструкції та будівництва тваринницьких ферм та комплексів (245,5 млн грн), виплата бюджетної дотації фізичним особам за вирощені та продані на забій молодняку ВРХ та свині (80,9 млн грн) та ін.

Для збільшення обсягів виробництва високоякісної продукції тваринництва до рівня забезпечення потреби населення країни, підвищення ефективності функціонування галузі і формування відповідного експортного потенціалу з метою забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку необхідна постійна увага держави до проблем аграріїв та необхідність застосування комплексу законодавчих, цінових, фінансово-кредитних, бюджетно-дотаційних, зовнішньоекономічних методів впливу на стан розвитку агропромислового виробництва, галузі та економіки в цілому.

Необхідним і своєчасним нині є державне регулювання розвитку інфраструктури на селі шляхом підтримки та стимулювання розвитку сільських кредитних спілок для задоволення потреб членів особистих селянських господарств.

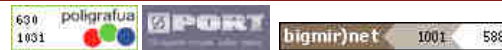
Література:

1. Бондаревська К.В. Тенденції розвитку аграрного сектору економіки України / К.В.Бондаревська // Економіка АПК.–2014.–№11.–С.36–42.
2. Кропивко М.М. Мотивація як основний чинник розвитку господарств населення / М.М. Кропивко // Економіка АПК.– 2014.–№11.–С.29–35.
3. Сільське господарство України. 2013 рік. Статистичний збірник / Державна служба статистики України / за ред. Н.С. Власенко.– 400 с.
4. Ковалів В.М. Модернізація системи державної підтримки сільськогосподарських підприємств / В.М.Ковалів, В.І.Волохов // Фінанси України.–2014.–№9.–С.52–64.
5. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 № 742-IV/ Режим доступу: [Електронний ресурс] http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030742.html
6. Дані міністерства аграрної політики і продовольства України Режим доступу: [Електронний ресурс] <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=1388>

References:

1. Bondarevskaya, K. V. (2014), "Trends in the agricultural sector of Ukraine", *Economy APK*, vol.11, pp.36–42.
2. Kropyvko, M. M. (2014), "Motivation as a key enabler of households", *Economy APK*, vol.11, pp.29–35.
3. Vlasenko, N. S. (2013), *Agricultural Ukraine. 2013. Statistical Yearbook*, State Statistics Service of Ukraine, p.400.
4. V. Kovaliv, V. M. and Volohov, V. I. (2014), "Modernization of state farm support", *Finance Ukraine*, vol.9, pp.52–64.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On a personal farm" from 15.05.2003 № 742-IV, [Online], available at : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030742.html
6. Data of the Ministry of Agriculture and Food of Ukraine, [Online], available at : <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=1388>

Стаття надійшла до редакції 20.03.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"